

MILAN
KUNDERA

Tilværelsens ulidelige lethed

"Betagende og dybt mo-
ralsk roman om skyld
og kærlighed og om
dualismen mellem
sjæl og legeme."
- *Bodil Steensen Leth*
Jyllands-Posten

GP GYLDENDALS
PAPERBACKS

GP

Vittigt og overrumplende afdækker den store tjekkiske forfatter *tilværelsens ulidelige lethed*, manglen på virkeligt engagement i såvel kærlighed som politik, og undrer sig over menneskers forbløffende evne til at glemme såvel historiens fejltagelser som deres egne.

Lægen Tomas degraderes efter russernes indtog i Prag 1968 til vinduespudser og bliver siden landmand. Han gifter sig med Tereza, som elsker ham og følger ham overalt, skønt han gennem alle omskiftelser opretholder en tilværelse som Don Juan med talrige elskerinder.

1

Da Tereza uventet kom på besøg hos Tomas i Prag elskede han med hende, som jeg har skrevet i første del, allerede samme dag eller samme time, men umiddelbart efter fik hun feber. Hun lå i hans seng, og han stod over hende og havde en intens følelse af at hun var et barn, som var blevet lagt i en flettet kurv og sendt af sted til ham over vandet.

Billedet af det udsatte barn blev ham derfor dyrebart, og han tænkte tit på de gamle myter, hvori dette billede forekom. Det var nok den skjulte årsag til at han en dag tog oversættelsen af Sofokles' Ødipus i hånden.

Historien om Ødipus er velkendt: en hyrde fandt ham udsat som spædbarn og bar ham til sin konge Polybos der opfostrede ham. Da Ødipus var blevet en velvoksen yngling mødte han en dag på en vej i bjergene en rejsevogn, som en ukendt stormand kom kørende i. Det kom til strid, Ødipus dræbte stormanden. Senere blev han dronning Lokastes ægtemage og hersker over Theben. Han havde ingen anelse om at den mand han engang havde dræbt i bjergene var hans fader, og at den kvinde han sov med var hans moder. Imidlertid hjemsøgte skæbnen hans undersætter og forfulgte dem med sygdomme. Da Ødipus forstod at det var ham der var skyld i deres lidelser, gennemborede han sine øjne med Lokastes spænder og gik blind bort fra Theben.

2

Hvis man tror at de kommunistiske regimer i Centraleuropa helt igennem er forbryderes værk, har man ikke begrebet den fundamentale sandhed: de forbryderiske regimer blev ikke skabt af forbrydere, men af entusiaster der var overbevist om at de havde fundet den eneste vej til paradys. De forsvarede den tappert og henrettede mange mennesker. Senere blev det almindelig kendt, at der ikke eksisterede noget paradys, og at entusiastene derfor var mordere.

Da begyndte alle at råbe ad kommunisterne: I er ansvarlige for

landets ulykke (det var blevet forarmet og forsømt), for tabet af dets selvstændighed (det var kommet under russisk herredømme), for justitsmordene!

De der blev anklaget, svarede: Vi vidste det ikke! Vi er blevet ført bag lyset! Vi troede! Vi er uskyldige i vor inderste sjæl!

Striden indsnævredes derfor til følgende spørgsmål: Vidste de det virkelig ikke? Eller lod de bare som om de ikke vidste det?

Tomas fulgte denne strid (hele det tjekkiske folk på ti millioner fulgte den) og sagde til sig selv, at der blandt kommunisterne givetvis fandtes mennesker, der ikke havde været ganske uvidende (noget måtte de trods alt have vidst om de rædsler, der var sket og fortsat skete i det efterrevolutionære Rusland). Men det var sandsynligt at flertallet af dem virkelig ikke havde vidst noget.

Og han sagde til sig selv, at det fundamentale spørgsmål ikke var: Vidste de det eller vidste de det ikke? Men: Er man uskyldig fordi man ikke ved? Er en tåbe på tronen fritaget for et hvilket som helst ansvar, alene fordi han er en tåbe?

Lad os sætte at den tjekkiske statsadvokat, der i begyndelsen af halvtredserne krævede død over en uskyldig, blev ført bag lyset af det hemmelige russiske politi og også af sit lands regering. Men hvordan er det muligt, at den selv samme statsadvokat i dag, hvor vi ved at anklagerne var absurde og de henrettede uskyldige, forsvarer sin sjæls renhed og slår sig for brystet: Min samvittighed er ren, jeg vidste det ikke, jeg troede! Er det ikke netop i hans „jeg vidste det ikke, jeg troede!“ at hans uoprettelige skyld ligger?

Og det var på det tidspunkt Tomas kom til at tænke på Ædipus' historie: Ædipus vidste ikke at han sov med sin egen moder, men da han forstod hvad der var sket, følte han sig alligevel ikke uskyldig. Han kunne ikke udholde synet af den ulykke han havde forvoldt ved sin uvidenhed, han stak sine øjne ud og gik blind bort fra Theben.

Tomas hørte råbene fra de kommunister der forsvarede deres indre renhed og sagde til sig selv: Som et resultat af jeres uvidenhed har dette land muligvis for århundreder mistet sin frihed, og I råber op om at I føler jer uskyldige. Hvordan kan det gå til at I overhovedet kan se på det? Hvordan kan det gå til at I ikke forfærdes? Kan I overhovedet se? Hvis I havde øjne måtte I gennembore dem og gå bort fra Theben!